

Tartus tulid kokku psühholingvistikahuvilised noored

Mari-Liis Korkus

Tartu Ülikooli eesti ja soome-ugri keeleteaduse nooremteadur

Kuidas lapsed rääkima õpivad? Mis me peas toimub, kui keelt kasutame? Kuidas on seotud keeleteadus ja psühholoogia? Just nende küsimustega meelitasime keelehuvilisi kooliõpilasi tulema tänavu suusavaheajal Tartusse, kus 27.–28. veebruaril toimus **noor(psühholingvistide laager „Keel meie peas“**.¹ Tegemist oli tõenäoliselt Eesti esimese psühholingvistikateemalise õpilaslaagriga, kus kahe päeva vältel said õpilased põhjalikud teadmised sellest, millega tegelevad keeleteadlased, kelle uurimishuvid on seotud keeleomandamise ja -töötlustega. Siinses ülevaates heidamegi pilgu laagris toimunule.

Miks psühholingvistika?

Mõte laagri korraldamisest tekkis möödunud aasta kevadel. Selleks hetkeks oli noorlingvistide keeleklubi tegutsenud umbes aasta ning igakuiste kohtumiste käigus oli selgunud, et keeleteadus kõnetab paljusid kooliõpilasi. Nii mõnigi õpilane andis ka tagasisides märku, et pelgalt paaritunnisest kohtumisest jääb igasse teemasse süübitamiseks väheks. Pealegi sooviti ka teiste noorlingvistidega rohkem aega veeta. Eesti noorte üleüldist suurt keelehuvi kinnitasid ka Emakeele Seltsi keelelaagrid, mille korraldamises mul oli au kaasa lüüa nii 2023. kui ka 2024. aastal.

Tulenevalt sellest, et noorlingvistide laagrit korraldasime esimest korda, sai otsustatud, et laager tuleb kahepäevane ja toimub noorlingvistidele tuttavas kohas: Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudis.

¹ Laager toimus noorlingvistide keeleklubi 2024/2025. õppeaasta programmi raames, vt www.noorlingvist.ut.ee. Üritust korraldati koostöös Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudiga. Laagri korraldamist rahastati Eesti Teadusagentuuri teaduse populariseerimise projektikonkursi vahenditest.

Laagri üldteema suhtes mõlgutasime mõtteid mitu kuud. Soovisime valida sellist, mis oleks ühtaegu uudne, kuid pakuks samas noortele huvi. Otsustamisel oli abi õpilaste varasemast tagasisidest, kus muu hulgas küsisime ettepanekuid, mis teemasid võiks keeleklubi tulevikus lähemalt käsitleda. Tagasisidest selgus, et õpilasi huvitab keeleteaduse praktilisem pool, kuid eriti just keelekatsed. Ja millises valdkonnas viiakse sageli läbi keelekatseid? Aga muidugi psühholingvistikas!

Wug-katsest silmaseireni, õppetööst meelelahutuseni

Laagri õppetööd tulid läbi viima Tartu Ülikooli keeleteadlased Virve Vihman, Kaidi Lõo ja Adele Vaks, kes on psühholingvistika suunaga igati sina peal. Esimesel päeval algas õppetöö sissejuhatava loenguga, kus keskenduti kolmele küsimusele: i) *mis* on psühholingvistika, ii) *keda* psühholingvistika uurib ning iii) *kuidas* psühholingvistikat tehakse. Loengus tuli näiteks juttu sellest, kuidas toimub kõne mõistmine ja produtseerimine eri keeleregistrite (suuline, kirjalik ja tsätikeel) lõikes, mida on vaja, et omandada (kõneldud) keelt, ning kuidas meie aju üldse keelt töötleb.

Loengu järel jagunesid õpilased väiksematesse rühmadesse ja siirdusid paralleelsetesse töötubadesse. Selleks, et kõik õpilased jõuaksid käia igas töötoas, kavandasime need kahele päevale. Kokku said osalejad kaasa lüüa kolmes eri töötoas. Neist esimene tutvustas keeleomandamisega seotud katseid. Ühe ülesandena prooviti nn *wug*-katset, kus õpilastel tuli käänata väljamõeldud sõnu (nt *miga*, *nuplik* ja *sipp*). Samuti said õpilased panna proovile oma loovuse, tehes legomehikeste ja muude mänguasjade abil läbi tegevuse jälgendamise katse.

Teises töötoas mindi foneetika laborisse, kus õpilasi ootas ees silmaseire katse. Katse käigus said osalejad olla nii katseisiku kui ka katse läbiviija rollis. Katseisikud said näiteks lugeda eesti- ja ingliskeelset versiooni loost „Põhjatuul ja päike“, mida on kasutatud ka eesti keele spontaanse kõne foneetilise korpuse salvestiste kogumisel.

Viimane töötuba toimus arvutiklassis, kus järgemööda prooviti läbi neli katset. Leksikaalses otsustuskatses pidid õpilased valima, kas ekraanilt vastu vaatav sõna on eesti keeles päriselt olemas või mitte. Semantilises ja foneetilises soravuskatses tuli aja peale loetleda võimalikult palju *k*- ja *p*-tähega riidesemeid ja loomi ning seejärel võrrelda oma loetelu pinginaabriga. Hinnangute katse toimus inglise keeles ning seal pidid osalejad

Adele Vaks rääkis sissejuhatavas loengus laste keeleomandamisest.

Foto: Mari-Liis Korkus

hindama ükshaaval sõnade emotsionaalset laetust. Lõpuks said õpilased läbi teha ka ühe mitmekeelsuse katse, kus tuli ära arvata võõrkeelsete sõnade tähendusi.

Kaks intensiivset päeva lõppesid kokkuvõtva seminariga, kus õppetöö läbiviijad tutvustasid töötubades tehtud tähelepanekuid ja mõningaid katsete tulemusi. Ühises arutelus räägiti, milleks läbi proovitud katseid üldse korraldatakse ja millistest teguritest sõltub katseisiku sooritus. Näiteks silmaseire katses sõltus õpilase lugemiskiirus tema keeletaustast, aga ka sellest, kui ergas või väsinud ta lugemise hetkel oli. Katsetulemuste kõrval vaatasime ühiselt ka lühifilme, mis valmisid keeleomandamise töötoa tegevuse jälgendamise katse käigus.

Vaimutoidu tarbimise kõrvalt said õpilased ka veidi meelt lahutada. Laagri ajastus langes kokku Tartu Ülikooli lahtiste uste päevadega ning õpilased said külastada iseseisvalt messiala ja osaleda mitmesugustes töötubades. Lisaks sättisime esimese päeva tegevustiku nii, et huvilised saaksid osa võtta Filmo-Ugri filmiõhtust, kus vaadati koos instituudi töötajate ja üliõpilastega filmi „Stolen“. Laagriprogrammi meeolukama poole eest vastutasid Tartu Ülikooli üliõpilased Martina Pysarevska ja Egeli Lõbus, kes kummalgi päeval viisid läbi proovile paneva viktoriini ja lõbusa orienteerimismängu.

Mida õpilased laagrist arvasid?

Huvi laagri vastu oli üllatavalt suur, sest vabad kohad täitusid vähem kui nädalaga ja tekkis ka väike ootenimekiri. Kokku lõi laagris kaasa 25 9.–12. klassi õpilast üle kogu Eesti: kohale tuldi nii Tartust kui ka Harjumaalt, aga ka Narvast ja Võrust. Enamik õpilasi olid varem mõnel noorlingvistide keepleklubi üritusel osalenud, ent osalejate seas oli ka uusi nägusid. Ka keeletausta poolest oli õpilaste kooslus mitmekesine: laagrisse tuli õpilasi, kes räägivad eesti keelt nii esimese kui ka teise keelena.

Laagri lõpus tegime lühikese rahuoluküsitluse, et selgitada välja, milliseid mõtteid laager osalejates tekitas. Tagasisidest² nähtus, et laager vastas õpilaste ootustele, seejuures väljendati rahulolu kõigi laagritegevuste suhtes (*Laager oli väga tore ja oli hea tasakaal „hariduse“ ja meelelahutuse vahel*). Kiidusõnu jagus õppetööle, millest nopiti uusi teadmisi (*Laste aju ja keelevõimet saab uurida juba vastsündinutel*), aga ka esinejatele, kes löid avatud ja õppimist toetava õhustiku (*Samuti olid toredad lektorid, kes rääkisid põnevalt*). Parendusettepanekutena töid mitmed õpilased välja, et laager oleks võinud kesta isegi kauem (*Laager oleks võinud olla pikem ja põhjalikum*). See näitab selgelt, et isegi kahest päevast jääb napiks, et tutvustada keeleteaduse põnevamaid tahke. Küsimusele, kas laager suurendas huvi keeleteaduse (ja/või laiemalt keelte) vastu, vastati läbivalt jaatavalt. Niivõrd positiivne vastukaja annab kindlasti motivatsiooni ka tulevaste noortele mõeldud keeleürituste korraldamiseks.

Mis võiks olla aga järgmise laagri teema? Selles küsimuses puudus osalejatel üksmeel. Huvipakkuvate teemadena nimetati maailma keeli, lõunaeesti keeli, eesti sugulaskeeli, eesti keele ajalugu, eesti keelt maailmas, aga ka sotsiolingvistikat. Küllap täieneb see teemadering veelgi, kui lõpusirgele jõuavad noorlingvistide keepleklubi 2024/2025. õppeaasta kohtumised. Siiski on selge, et keeleteemad kuuluvad eesti õpilaste huvi-orbiiti ning seda huvi tuleb igati toita!

² Õpilaste kommentaarid on esitatud muutmata kujul.